

בהר בחוקתי - מעלת ההתבוננות

בדעתך כי אתה בעצמך עושה את המלאכה הזאת (מלאכה היינו רכוש, כמו אם לא שלח ידו במלאכת רעהו [לעיל כ"ב ז']), אבל דע כי כל ברכת מלאכתך היא מן השית"ש, ואין אתה שום גורם בזה, אלא כאילו מלאכתך נעשה מאלוה, ולכן לא יקשה בעיניך לקדש את יום השביעי. וי"ל דרמז להם זאת קודם נדבות המשכן, למען ידעו כי כל רכוש האדם הוא רק מברכת ה' ית"ש ולא מפעולת האדם, וירבו ויתנדבו בעין יפה, ע"ד כי ממך הכל ומידך נתנו לך [דברי הימים א', כ"ט י"ד]:

7. כלי יקר ויקרא (פרשת בהר) פרק כה פסוק ב
וכדי ליישב כמה דקדוקים בלשון הפרשה אומר אני שטעם מצוה זו היא להשריש את ישראל במדת האמונה והבטחון בה'. כי חשש הקדוש ברוך הוא פן בבואם אל הארץ יתעסקו בעבודת האדמה על המנהג הטבעי וכאשר כביר מצאה ידם ישכחו את ה' ויסורו בטחונם ממנו, ויחשבו כי כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה ועולם כמנהגו נוהג ויחשבו שהארץ שלהם היא והם הבעלים ואין זולתם. על כן הוציאם ה' מן המנהג הטבעי לגמרי כי בשש שנים דרך האומות לעשות שני שנים זרע ושנה אחת בור כדי שלא להכחיש חילה, והקב"ה אמר שש שנים תזרע שדר, מידי שנה בשנה ואני מבטיחך להוסיף כוחה שלא תכחיש. ועוד נס בתוך נס שאחר שזרעתה שש שנים אם בשנה הששית לא יכחיש חילה הנה לכל הפחות לא יוסיף לה זה כח, ואמר ה' אדרבה שבשנה הששית יוסיף לה כח כל כך עד שנאמר וצויתי את ברכתי בשנה הששית ועשת את התבואה לשלוש השנים. ואם היה הנס שתעשה התבואה לשלוש שנים הרי זה מעשה ניסים, אבל ושלישים על כולו, שהתבואה שתעשה בשנה הששית אף אם לא יהיה בה כי אם שיעור אכילה לשנה אחת מכל מקום ישלח ה' את הברכה באסמיהם שיאכל קמעה ומתברך במעיו עד שתספיק התבואה לשלוש שנים

8. ויקרא פרק כה פסוק יט-כא
נתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה: וְכִי תֵאמְרוּ מֶה נֹאכַל בַּשָּׂנָה הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נִקְטַף אֶת תְּבוּאָתֵינוּ: וְצוֹיֵתִי אֶת בְּרִכְתִּי לָכֵן בַּשָּׂנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂית אֶת הַתְּבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:
ספורנו
ואכלתם לשובע. שיהיו הפירות רבי המזון כענין שהיה בעומר שהיה מספיק לגדול כמו לקטן כאמרם ז"ל אוכל קמעה ומתברך במעיו (תו"כ לבחוקותי כו, ה) ויספיקו פירות הששית גם לשביעית: וכי תאמרו מה נאכל. וכאשר יסופק זה אצלכם ולא תבטחו שיהיה המעט מספיק באיכותו: ועשת את התבואה באופן שתשבע עין מראות ותראו שיספיק הכמות:

9. חתם סופר על התורה ויקרא עמוד עג
והנראה לעניות דעתי בזה דהידוע הבוטח על ה' כל יהבו אינו מבעלי המשכנות שרוצה שיברך ה' שנה הששית לשלוש שנים טרם שביתתם השנה השביעית אבל אוכל הוא ממה שיזדמן לו ה' ושומר הוא מצוות ה' באיזה אופן שיזדמן, ולאיש כזה אין הקב"ה צריך לעשות לו נס חוץ לטבע לברך שנה הששית לשלוש השנים, אלא השנים הם כסדרן ואוכל קמעה ומתברך במעיו, ולאנשים כאלו ניתנה הארץ ועליהם נאמר "והארץ נתן לבני אדם", וההפך בבעלי המשכונות האומרים מה נאכל בשנה השביעית, הקב"ה עושה גם רצונם בנס שלא בטבע, לעומת זה אינו בטוח שיהיה לעולם חוסן כי מדת הדין מדקדק אחריו ונוטל חייו מן העולם ובאלו נאמר "לה' הארץ ומלואה", ולא לבני אדם,

1. ויקרא (פרשת בהר) פרק כה פסוק א - ד
וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתְהָ הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָּהּ: (ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרֶמְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ: (ד) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שִׁבְתָּ שְׁבִתוֹן יְהִי־הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָּהּ שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכְרֶמְךָ לֹא תִזְמַר:

2. שמות (פרשת יתרו) פרק כ פסוק ט - י
(ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלֹאכְתְּךָ: (י) וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁבְתָּ לָּהּ אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אֲתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עִבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:

3. ויקרא (פרשת בהר) פרק כה פסוק י
(י) וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַמַּשְׁמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאָרֶץ לָכֵל יִשְׂבִּיָּהּ יוֹבֵל הוּא תְהִיָּה לָכֶם וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבּוּ:

4. רבינו בחיי ויקרא (פרשת בהר) פרק כה פסוק ב
(ב) ושביתה הארץ שבת לה'. קדש הקדוש ברוך הוא השביעי בימים ובשנים ובשמות. קדשו בימים: זה השבת, וקראו שבת, שנאמר: (שמות כ, י) "ויום השביעי שבת לה' אלקיך", קדשו בשנים: זו שמטה, וקראה ג'כ שבת, שנאמר: "ושבתה הארץ שבת לה'", קדשו בשמות: זה יובל, וקראו קדש, שנאמר: (להלן פסוק יב) "כי יובל היא קדש תהיה לכם".

התבוננות

5. רבינו בחיי ויקרא (פרשת בהר) פרק כה פסוק ב
וע"ד הפשט: "ושבתה הארץ שבת לה'", שתהיה הארץ בטלה מכל מלאכת אדם בשנה השביעית, ולא ישתדל כלל בעבודת הקרקע לא בחרישה ולא בזריעה, כמו שאמר: "שש שנים תזרע שדר וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ", ואפילו מה שצמח מעצמו מבלתי חרישה אסור לו לקצור, זהו: "את ספיח קצירך לא תקצור". מה שצמח מעצמו והוא נספח לקציר השנה שעברה נקרא ספיח, מלשון: (ישעיה יד, א) "ונספחו על בית יעקב", וכן הגפן שלא נעבד ולא נעדר ולא נזמר נקרא נזיר, לפי שהזירו ממנו כדבר שאינו שלו. וכלל הענין הוא שאינו רשאי שיהוג בשדה ובכרמו מנהג אדון כלל, אלא שיהיו כל פירותיו הפקר לכל העולם ושיזכה בהם אפילו הדיוט שבישראל כמוהו. ולכך צותה התורה מצוה זו שיהיו כל מיני הממשלה ואדנות שבתחתונים בטלים בעבודת הארץ, כדי שיתבונן האדם בלבו כי אין עקר האדנות והממשלה אלא לאדון הכל ב"ה.

6. אפריון שמות פרשת ויקהל
הקשו המפרשים דהול"ל תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, ועוד כי עשיית המלאכה אין צורך להזכיר, ומהראוי שיאמר ביום השביעי לא תעשה מלאכה (ע' אלשי"ך [ל"ה א' קושיא ו']). ונראה לפע"ד כי הנה ידוע, שהאדם אשר הוא מאמין כי אין עניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות, אלא הכל לפי זכותו בהשגחת השית"ש [קידושין פ"ב ע"א], לאדם כזה נקל לו לשבות ביום השבת, אבל מי שאינו מאמין בזה ומדמה בדעתו כחי ועוצם ידי עושה את החיל, לאדם כזה קשה לשמור את השבת כראוי, כי יחשוב בלבבו אם הייתי עושה גם היום מלאכה הייתי מרויח יותר, וז"ש ששת ימים תעשה מלאכה, כלומר לא תעלה

כי אין זה מחמת חטא רק הטבע האדם בלי התבוננות מרובה דעתו כן, והכתוב הזהיר לנו, אם תלכו בהטבע הזה ולא תתבוננו הרבה לעקור הטבע הזה, ממילא יבוא לכל החטאים ח"ו, ומעתה הרי זה השרשה ראשונה, והרבה שמירה צריך להשרשה ראשונה, וזה כל האדם, להתבונן תמיד מהמסובב להסיבה ראשונה ב"ה, המסבב כל המסובב, וטוב לנו.

17. ויקרא (פרשת בחקותי) פרק כו פסוק ג - ו

(ג) אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם: (ד) ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרי: (ה) והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם: (ו) ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבר בארצכם: רש"י

(ג) אם בחקתי תלכו - יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה:

18. ויקרא (פרשת בחקותי) פרק כו פסוק יד

(יד) ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצות האלה: רש"י

(יד) ואם לא תשמעו לי - להיות עמלים בתורה, לדעת מדרש חכמים. יכול לקיום המצות, כשהוא אומר ולא תעשו וגו', הרי קיום מצות אמור, הא מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי, להיות עמלים בתורה.

19. תורת המגיד הנהגות כללים

ברוך הגבר אשר יבטח בה' וגו' (ירמיה יז, ז) איתא בזוהר אל יאמר בר נש אני בטוח בהש"ת שיעשה לי דבר זה, שמא הוא אינו ראוי מצד עונותיו שיעשה לו הש"ת דבר זה, רק יאמר אני בטוח בהש"ת שיעזור לי לקיים מצותיו. ובמילי דעלמא יהיה הבטחון של אדם באופן זה שיבטח במקור כל הרחמים וחסדים שבדאי יגמול לי חסד ורחמיו הגדולים, אעפ"י שלא יעשה לי דבר זה שאני מבקש וילך עמי במדת הדין, זה מחסדיו ורחמיו שהוא יודע שטוב לי בזה שלא יעשה לי הדבר שאני מבקש, רק שיהיה הבטחון בלב שלם בלי שום הרהור, רק באמת, כי השי"ת בוחן כליות וחוקר לב, וכשיהיה בטוח בזה האדם שלא יהרהר אחריו אף שלא נעשתה בקשתו, בודאי יהא. וז"פ הפסוק והיה ה' מבטחו (ירמיה יז, ז) שהשי"ת יבטח בו שלא יהרהר.

סיכום:

מצוות שבת, שמיטה ויובל מכריחות אותנו לעצור ולהתבונן על הנהגת ה' בעולם. גם מפרשת בחקותי לומדים אנו על חובת האדם להתבונן על אירועי החיים שבאים עליו, לא לתלותם במקרה, אלא להבין שבורא עולם מדבר איתנו. התבוננות נכונה מחזקת את האדם במידת האמונה והבטחון ומאפשרת לאדם ללכת במסלול ישר.

וזהו פירוש הפסוק שאמר תחלה "ואכלתם לשבוע" שיהיה אוכל קמעא ומתברך במעיו "וישבתם לבטח עליה" רוצה לומר לבטח בבטחון תשבו שתבטחו בה' ותשמרו מצוותיו ולא תבקשו משכנות ממנו יתברך, אומנם "וכי תאמרו מה נאכל וגו'" ולא תשבו לבטח כי אם תרצו שאתן לכם משכון, גם אני אעשה זאת לכם, כי לי ולא לכם ועשת התבואה לשלוש השנים...

10. ויקרא (פרשת בחקותי) פרק כו פסוק כא

(כא) ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע לי ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם:

11. מדרש הגדול ויקרא (פרשת בחקותי) פרק כו פסוק כא

ואם תלכו עמי קרי. אתם עשיתם את דיני עראי בעולם, אף אני אעשה אתכם עראי בעולם. כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו. אם תאמרו שהוא קרי ודבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקראת הרי זו דרך עזות ואכזריות, וגורם שתוסיף הצרה וצרות אחרות

12. ויקרא (פרשת בחקותי) פרק כו פסוק כא - כד

(כא) ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע לי ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם: (כב) והשלחתי בכם את חית השדה ושללה אתכם והכריתיה את בהמתכם והמעטה אתכם ונשמו דרכיכם: (כג) ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי: (כד) והלכתי אף אני עמכם בקרי והייתי אתכם גם אני שבע על חטאתיכם:

13. אור החיים ויקרא (פרשת בחקותי) פרק כו פסוק כד

(כד) והלכתי וגו' בקרי. פירוש שלא יביא עליהם יסורים מכוונים על חטאתם כמו שעשה מקודם שהיה מביא כחטאתם על דרך אומרו (תהלים ס"ב) תשלם לאיש כמעשהו, כי זה יעורר לב נרדם וישכילו להטיב מעשיו שכנגדם באה אליו הרעה, ואמר ה' כי אם ילכו עמו בקרי ולא ישכילו למעשה ה' אשר יעורר לבם בכיוון יסורין כנגד עונותיהם גם הוא ילך עמהם בקרי ויביא עליהם יסורין שאין להם דמיון למעשיהם הרעים

14. כלי יקר ויקרא (פרשת בחקותי) פרק כו פסוק יח

ואם באלה לא תוסרו שתעזו פניכם לומר על כל פנים שמקרה הוא לכם ולא יועיל זה שראיתי לכוון המכות אל חטאתיכם, אז והלכתי אף אני עמכם בקרי. לפי שעד עכשיו עדיין לא עזבתי אתכם למקרים ויסרתי אתכם בעצמי כאשר יסר איש את בנו אבל מאחר שהן כל אלה יפעל אל פעמים (איוב לג כט) ולא יועיל מעתה אעזוב אתכם אל הקרי ואז יהיו בהכרח המכות שבע על חטאתיכם, ולא כחטאתיכם כי אין המקרה פועל בהשגחה לכוון המכות כנגד החטאים. ומספר שבע גם כן אינו בהשגחה רק אם כל שבעה כוכבי לכת הפועלים במקרה יפעלו בכם הרעות על כן יהיו במספר שבעה.

15. חובת הלבבות שער הבטחון

כמו שהעבד חייב לבטוח על אדוניו, מפני שאם איננו בוטח באלוהים בוטח בזולתו. ומי שבוטח בזולת ה', מסיר האלוקים השגחתו מעליו ומניח אותו ביד מי שבטח עליו.

16. חכמה ומוסר חלק א סימן נט

רבי שמחה מרדכי זיסקינד (זיסל) ז"ל ב"ר ישראל ברוידא נולד בשנת תקפ"ד (1824) בעיירה קלם שבליטא.

והנה מטבע האדם בימי נעוריו לחשוב הכל מקרה, ח"ו, ולא במכון, כי האדם בטבעו רחוק לבקש סבה מהמסובב, והארכנו בזה: כי מה שנאמר "ואם תלכו עמי קרי", פי' ר' יונה ז"ל: במקרה, הייתי סבור כי מחמת חטא ילכו בזה, עד שעלתה בידי

